

ČEŠTINA MEZI PARAGRAFY

Tereza Krupová

Jak se do rozhodnutí odvolává, tak se z něho ozývá? Několik poznámek k právníckému jazyku a právnícké češtině.¹⁾

Právnícký jazyk je jednou z charakteristik právníků a také jednou z oblastí, která je na právnících někdy kritizována, někdy naopak vyzdvihována. V tomto krátkém článku se zaměřuji na právníckou „práci s jazykem“ a na několik málo jevů, které právníci používají a o jejichž správnosti lze někdy pochybovat či diskutovat.²⁾

To, že je právo *multidimenzionální fenomén*³⁾, že známe rozdíl mezi *enumerativnos-tí veřejnoprávních pretenzí* a *legální licenci*, nás právníky často dělá (mnohdy spíše jen v našich hlavách) výjimečné. Právníci zkrátka mají často nutkavou potřebu mluvit tak, aby jim ostatní nerozuměli. Používání cizích slov vypadá někdy snad pěkně – vznešeně, ukazuje to na naše vzdělání, společenskou třídu, množství knih, které jsme četli, a na spoustu dalších věcí, které snad mohou působit na okolí a klienty. Koneckonců již právníci starého Říma byli zvláštní až tajemnou skupinou a právě jazyk používali jako jednu z clon vůči okolnímu světu. Problém nastává, když nějaké cizí slovo používáme špatně (problém možná ale nastává mnohem dříve tím, že ne vždy všechny cizími slovy ohromíme, ba naopak, je docela dobře možné, že tím spoustu lidí otrávíme, ale to je jiný příběh). Takovým případem je právnícké *obsoletní*. Textový editor mi při pokusu o jeho napsání sám chybu opravil (věřím, že mnoho právníků slovník ve svém počítači přemluvilo a slovo *obsoletní* do něj „natvrdo“ uložilo) a v textu zbylo správné slovo, kterým je *obsoletní*. Možná se mnou již v této fázi článku nesouhlasíte a máte pocit, že nemám

¹⁾ Článek vznikl v rámci realizace Programu rozvoje vědních oblastí Univerzity Karlovy (PRVOUK) 04.

²⁾ V této souvislosti upozorňuji, že příspěvky na toto téma je možné najít například na stránkách blogu Jiné právo. NĚMEČEK, T.: *Když právníci krásně mluví II.* [online] ke stažení <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/07/kdy-prvnici-krsn-mluv-ii.html> (cit. 30. 4. 2013), nebo ČERMÁK, K.: *O právnícké češtině* [online] ke stažení <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/03/karel-cermak-o-pravnicke-cestine.html> (cit. 30. 4. 2013).

³⁾ GERLOCH, A.: *Teorie práva*, 4. upravené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk 2007, s. 19.

pravdu, vždyť přeci slovo *obsoletní* najdete v každé druhé učebnici či právnickém článku. V tomto případě vizte Jazykovou poradnu pro jazyk český, která najisto uvádí, že „Latinskému *completus* odpovídá české kompletní – a podobně latinskému *obsoletus* (i anglickému *obsolete*) odpovídá obsoletní.“⁴⁾ A když text dočtete až nakonec, Jazyková poradna pěkně uvádí, že i samo slovo *obsoletní* je slovem málo užívaným a proto, chceme-li se vyjádřit srozumitelně (a vyhnout se tak otázce „*obso-co?!*“), máme požít jiného synonyma.

Až někdy ve čtvrtém ročníku studia jsem přišla na to, že když vás právník ujistí, že něco *zásadně* platí, tak že to vůbec takto platit nemusí. Právník vám naslibuje, že ten či onen právní vztah se *zásadně* řídí nějakým právním ustanovením. Pokud však nevíte, že právník pod tímto slovem nerozumí to, co většina populace ve shodě se Slovníkem spisovného jazyka českého⁵⁾, tedy *řídící se bez výjimek přijatými nebo vůbec určitými zásadami*, můžete se dostat do problému. Právníci totiž slovo *zásadně* používají jako synonymum k výrazu *v zásadě*, možná jako trochu „silnější“ synonymum. Ze zkušenosti si troufnu odhadovat, že *v zásadě* = platný na 60 %, *zásadně* = platný na 90 %. Otázkou může být, co znamená, když právník s něčím *zásadně* nesouhlasí?

Právníci si také rádi stěžují, jsou nuceni psát odvolání nebo podávat odpor. Člověk nepoučený by podal odvolání *proti* rozsudku, naopak právník se někdy rozohní natolik, že se odvolává *do* rozsudku. Nutno upřesnit, že „*do*“ zde neznámá určen čas (do 15 dnů), ale je použito ve významu *proti*. Nabízí se otázka, zda si takoví právníci například stěžují *do* guláše v restauraci, *do* chování sousedů a podobně.

Na konec budiž uveden výraz, o jehož správnosti se přou nejen právníci. Já toto slovo odmítám vyslovit, napsat jej zvládám jen občas a s velkými problémy. **ZRUŠOVAT.** Normální lidé ruší, právníci *zrušují* a ještě si v tom libují, nebo *libují-jí*? Na užívání tohoto slova, jež se mezi právníky tak rozmohlo, usídlilo a kterého se odmítají zbavit, jsem se ptala doktoranda Eduarda Bejčka z ÚFAL MFF UK⁶⁾. Jako odpověď se mi dostalo toto:

„Tento text vznikl, když jsem chtěl přispět ke zničení mylných představ o používání vidů. Zejména chci zbořovat mýtus týkající se slovesa „zrušovat“. Často je k uvidání zejména v zákonech, kam ho autoři zapisují na místa, kde by jiným vystačovalo sloveso „rušit“ v jeho běžné nedokonavé variantě.

V češtině se tzv. vidové protějšky stvořují dvojím způsobem: předponou jako v případě „vařit–uvařit“, nebo příponou jako v případě „koupit–kupovat“, „vzniknout–vznikat“. Platnost této jednoduché a u řady sloves pravdivé poučky však skončuje u sloves, která vytvářejí trojice („sednout–sedět–sedat“), čtveřice („ujít–jít–chodit–chodívat“), nebo složitější struktury („tvořit–vytvořit, tvořit–stvořit, tvořit–utvořit–utvářet“).

⁴⁾ Jazyková poradna (online) ke stažení na: <http://www.ujc.cas.cz/jazykova-poradna/porfaq.html#obsoletni>.

⁵⁾ Slovník spisovného jazyka českého (online) dostupný na: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>.

⁶⁾ Ústav formální a aplikované lingvistiky Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy, <http://ufal.ms.mff.cuni.cz/>.

Udělování *vidových protějšků* tímto způsobem je produktivní a nově vyrobenému slovesu rodilý mluvčí porozumívá, ačkoli ho dosud neuslyšíval.

Vzhledem k těmto dvěma důvodům vznikají tzv. „sekundárně tvořená nedokonavá slovesa“ (tedy taková, která vzniknou přidáním přípony namísto odtržení předpony: tedy „zrušit→zrušovat“ místo „zrušit→rušit“). Lidé je pochopují, vžijí se do obecného povědomí a stanou se běžnými. Někdy je takový tvar namísto, neboť se díky němu význam slovesa mění („hrát–vyhrávat“), jindy pouze zduplikovává funkci již existujícího primárního nedokonavého tvaru („rušit–zrušovat“). Krása jazyka tím citelně utrpí.“

Pojem zrušovat ale také bývá některými obhajován jako správný. Častou poznámkou jeho zastánců je tradice jeho užívání. Pojem zrušovat byl používán za první republiky, nalezneme jej dokonce v Jungmannově Česko-německém slovníku (1835–1839). Jak ovšem upozorňuje Ústav pro jazyk český, i tento slovník obsahoval řadu novotvarů a slov převzatých z polštiny. Neznamená to tedy, že každé slovo ve slovníku obsažené bylo používáno. Celá řada slov pak jistě také vyšla z užívání. Po zalistování slovníkem nalezneme slova jako třeba *běsowyháněč* (ten, kdo vyhání běsy)⁷⁾.

Na rozdíl od některých lingvistů Ústav pro jazyk český potvrzuje, že sloveso není utvořené nesprávně a dodává, že je to slovo vyskytující se v textech právní povahy, kdy se jinde běžně užívá slovo *rušit*. Nijak ovšem nepopisuje genezi tohoto slova ani neodůvodňuje jeho správnost (tak jak to například uvádí u slova obsoletní). Podle mého názoru pouhý fakt, kterým je užívání nějakého slova, ještě nutně nezaručuje správnost jeho užívání nota bene tam, kde by stačilo běžnější a pochopitelnější slovo, kterým je právě slovo *rušit*.

To, jak právníci mluví, píší či přednáší, je samozřejmě věc každého z nich. Právnícké povolání s sebou ovšem ve většině případů nese nutnost komunikace s neprávníky. Pokud je cílem právníků tyto zastrašit, pak je užívání výše uvedených slov či frází dobrým nástrojem. Naopak, pokud právník chce, aby mu jeho klient rozuměl, měl by občas místo *právníčtiny* zvolit *lidštinu*.

⁷⁾ Slovník česko-německý Josefa Junganna – internetová verze dostupná na stránkách Národní knihovny České republiky <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=25714>.